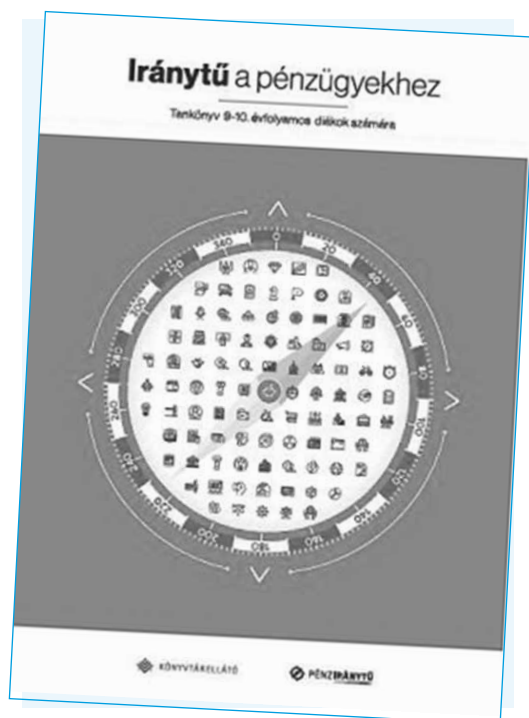


Merényi Zsuzsanna – Vasné Botár Ágnes –
Fritz Sepúlveda Pablo Arnoldo

Iránytű a pénzügyekhez

Tankönyv

9–10. évfolyamos diákok számára



KÖNYVTÁRELLÁTÓ KIADÓ, 2016.

HOGYAN MOZOGJUNK MAGABIZTOSABBAN A PÉNZ VILÁGÁBAN?

Iránytű a pénzügyekhez címmel új tankönyv látott napvilágot, amely mérföldkövet jelent a pénzügyi-gazdasági ismeretek oktatásában. A Pénziránytű Alapítvány gondozásában megjelent akkreditált középiskolai tankönyv a hazai közoktatás egyik régi hiányosságát pótolja. A tankönyv célja, hogy könnyen befogadható módszerekkel segítsen a középiskolás diákoknak tájékozódni a pénz világában. A tankönyv elsősorban 9–10. évfolyamosok számára készült, de felhasználható a 11–12. évfolyamosok oktatásában is.

A tankönyv koncepciójában tetten érhető a Magyar Nemzeti Bank által 2008-ban kialakított definíció, amely szerint „A pénzügyi kultúra a pénzügyi ismeretek és képességek olyan szintje, amelynek segítségével az egyének képesek

a tudatos és körültekintő döntéseikhez szükséges alapvető pénzügyi információkat azonosítani, majd azok megszerzése után azokat értelmezni, és ez alapján döntést hozni, felmérve döntésük lehetséges jövőbeni pénzügyi, illetve egyéb következményeit.” A tankönyv olyan széles körű és átfogó ismereteket és azok használatát mutatja be, amelyek nagy segítséget nyújtanak a pénzügyi döntések meghozatalakor, ezért hasznosan forgatható a család minden tagja számára.

A pénzügyi-gazdasági nevelést a Nemzeti Alaptantervet bevezető kormányrendelet is határozott célként jelölte ki: „A felnővekvő nemzedéknek hasznosítható ismeretekkel kell rendelkeznie a világgazdaság, a nemzetgazdaság, a vállalkozások és a háztartások életét meghatározó gazdasági-pénzügyi intézményekről és folyamatokról.” Bár a jogszabály fontos törekvésként határozta meg a témakör oktatását, a kötelező ke-

rettantervek között mégsem foglalkozik átfogó módon a gazdasági és pénzügyi neveléssel, így mindeddig nem jött létre az ismeretek átadását megfelelően elősegítő, egységes, minőségbiztosított oktatási koncepció és tananyag. Az iskolai oktatásban jelenleg is számos tankönyv foglalkozik pénzügyi-gazdasági témakörökkel, azok többnyire csak szűk területekre fókuszálnak, például üzleti gazdaságtan, munkajog vagy vállalkozási ismeretek. A 2013-ban hatályba lépő új NAT [A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) kormányrendelet] az iskolák számára mind a fejlesztendő kulcskompetenciák között, mind pedig a fejlesztési területek, nevelési célok között konkrétan megjelölte a gazdaság és pénzügyi nevelést, s fontos célként mindezek mellett azt is kiemelte, hogy: „a *tanulók ismerjék fel saját felelősségüket az értékteretítő munka, a javakkal való ésszerű gazdálkodás, a pénz világa és a fogyasztás terén.*” Ennek ellenére korábban nem állt rendelkezésre megfelelő tankönyv. Az áprilisban megjelent tankönyv a középiskolai korosztálynak szóló gazdasági és pénzügyi kerettanterv választásához biztosít tananyagot, illetve a tankönyvet kiegészítő tanári kézikönyv és az interneten elérhető feladatbank szintén ezt a hiányosságot kívánja pótolni. Az Iránytű a pénzügyekhez fontos segítséget nyújt a pedagógusok számára a technika, életvitel és gyakorlat, a történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek, a matematika és a földrajz tanórák pénzügyi tárgykörű ismeretanyagának átadásához, így a könyv keresztterületi, integráló szerepet is betölt.

A TANKÖNYV SZÜKSÉGESSÉGE A KUTATÁSI EREDMÉNYEK FÉNYÉBEN

Különösen indokolt volt már egy ilyen tankönyv megjelenése az oktatásban, hiszen számos kutatás bizonyítja, hogy a magyar lakosság pénzügyi tudatossága messze elmarad a

kívánatostól. A GfK Retail Banking Monitor 2016. februári negyedéves jelentése szerint, (amely elemzés egyebek mellett vizsgálja a válaszadók tájékozottságát, bankokkal szembeni bizalmát, hosszú távú pénzügyi céljait, a kockázat elfogadásának mértékét, a termékhasználat megosztottságát stb.) a hazai felnőtt lakosság egyharmada nem tartja magát tájékozottnak, és ugyanekkora arányban nem ismeri ki magát pénzügyi kérdésekben. Pénzügyi tudatosság tekintetében a felnőtt lakosság szintén megosztott. A két legnagyobb csoportot a két véglet alkotja: a felmérésben szereplők 27 százaléka úgynevezett haladó megtakarító, míg 24 százaléka pénzügyi ismeretek és attitűd alapján „tájékozatlan, alacsony státuszú. A pénzügyi műveltség terén az életkor sajnos, nem számít, nagyon hasonló ismeretszintet látnunk a fiatalabb és az idősebb személyek körében. Ellenben a végzettség és a lakóhely döntő lehet. A GfK képviselője, *Schauermann Péter* szerint „*úgy tűnik, hogy a szülők nem tudják továbbadni a tudást, és gyakran nem is beszélnek ilyen kérdésekről a gyerekekkel, akik otthon sem találkoznak a téma mélyebb összefüggéseivel.*” Véleménye szerint a pénzügyi tudás, műveltség javulása külső behatás nélkül nem várható a fiatalabb korosztályokban.

A Pénziránytű Alapítvány megbízásából egy 2015 nyarán lebonyolított kutatás 1000 fős reprezentatív minta alapján mérte fel a felnőtt lakosság pénzügyi tájékozottságát és pénzügyi kultúráját. Az alapítvány először 2010-ben vett részt egy 14 országot lefedő, OECD-módszertanon és standard kérdőíven alapuló kutatásban. Az öt évvel későbbi kutatás 30 országban közel egyszerre történt. Az említett kutatások szerint a magyar lakosság pénzügyi műveltsége a nemzetközi átlagnak megfelelő, viszont a pénzügyi tudás megfelelő használata még messze van a kívánatostól. A kutatási adatok bizonyítják azt is, hogy a pénzügyi műveltség szintje nem emelkedett érdemben az elmúlt öt évben. A Pénziránytű Alapítvány

kutatása azt igazolja, hogy a pénzügyi válság traumája nem hozott jelentős javulást a magyar lakosság pénzügyi tudatosságában és magatartásában: egyre kevesebben készítenek családi költségvetést és még mindig rendkívül alacsony a vésztartalékként is felhasználható rendszeres megtakarítások szintje, amely megtakarítás segíthetné a családokat az anyagi szempontból válságos helyzetek túlélésében.

Az Állami Számvevőszék pénzügyi kultúra kutatása (Béres et al., 2013; Luksander et al., 2014) szerint azoknak a pénzügyi kultúrája, akik arra kérdésre igennel válaszoltak, hogy tanultak-e pénzügyi-gazdasági ismereteket, nem magasabb azokénál, akik nem tanultak. Ez rámutatott a középiskolásoknak nyújtott tudásátadás eredménytelenségére.

Hazánkban számos kezdeményezés alakult a lakosság pénzügyi kultúrájának fejlesztési igényével, amelyek egy részét jelentős közpénz felhasználásával bonyolították le, de ezek nem hoztak kielégítő eredményt. Az Állami Számvevőszék 2015-ben lebonyolított kutatása arra kereste a választ, miért nem eredményesek a pénzügyikultúra-fejlesztési programok. A kutatás számos minőségbiztosítási problémát tárt fel. A fejlődés egyik gátja az lehet, hogy bár a közoktatásban tanulók jelentős hányada részesül pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzésben, ezek a képzések igen rövidek, alig pár órásk. Kockázatot jelent, hogy a képzési tematika, a tananyagok rendelkezésre állása, nyilvános elérhetősége nem jellemző (Németh et al., 2016). Ez utóbbi probléma kiküszöbölését segíti a Pénziránytű Alapítvány újonnan megjelent tankönyve, az Iránytű a pénzügyekhez.

KINEK AZ ÉRDEKE A PÉNZÜGYI TUDATOSSÁG FEJLESZTÉSE?

A múlt század elején történtek az első kísérletek az Egyesült Államokban arra, hogy növeljék a lakosság pénzügyekkel kapcsolatos ismereteket, amelynek célja elsősorban a pénzügyi

termékek piacának megteremtése és kiszélesítése volt (Biedermann, 2012). Különböző kutatások szerint az 1980-as évekre tehető a pénzügyi termékek területén jelentkező nagyarányú innovációs hullám kialakulása. Ebben az időszakban jelentkezett az a nyomás a pénzügyi szektorra, hogy az igényekhez igazítsák a kínált pénzügyi termékeket és szolgáltatásokat. Ez a folyamat ma is tart, amelynek eredményeként mára olyan komplex termékek jöttek létre, hogy az azokban rejlő valós kockázatokat már a pénzügyekkel napi szinten foglalkozó szakemberek is nehezen mérik fel. A legtöbb hétköznapi embertől távol áll a pénzügyi események napi szintű követése. A társadalom jelentős részének pénzügyi ismeretei fokozatosan eltávolodtak a rendelkezésre álló pénzügyi termékek biztonságos használatához szükséges szinttől. Így fordulhat elő, hogy sokan a magasabb hozam elérésének reményében a kellő ismeret hiányában is hajlandók többet kockáztatni anélkül, hogy tisztában lennének a döntéseik lehetséges következményeivel.

A pénzügyi kultúra fejlettsége minden gazdasági szereplő közös érdeke. Mikroszinten a fejlettebb pénzügyi kultúrával rendelkező háztartások és vállalkozások nagyobb valószínűséggel kerülnek el a számukra hátrányos pénzügyi döntéseket. (Béres, 2013).

Makroszinten *Klapper* (2012) és *szerzőtársai* szerint minél fejlettebb a társadalom pénzügyi kultúrája, annál nagyobbak a rendelkezésre álló megtakarítások az országban. Egy világbanki koordinációban megvalósuló kutatás pedig azt mutatja, hogy a lakosság pénzügyi kultúrája hozzájárul az adott ország pénzügyi stabilitásához.

A pénzügyi intézményeknek is alapvető érdeke a pénzügyi kultúra fejlesztése, mert az hozzájárul a magánszektor megtakarításainak növekedéséhez és azon keresztül a hitelképességének javulásához. A hitelképes ügyfelek alacsony kockázatú jövedelemforrást jelentenek a szektor számára.

Végül, de nem utolsósorban az állam érdeke is, mert az egyéni válságok közpénzt mozgatnak. Magasabb szintű kultúra esetén az államnak kisebb hangsúlyt kell helyeznie az újraelosztási és stabilizációs célokra, s ez hatással lesz a gazdaság minden szereplőjére, így az ország versenyképességére. (Béres, 2013)

NAT-IRÁNYELV – A TANULÓK ISMERJÉK FEL SAJÁT FELELŐSSÉGÜKET

A kerettantervben megfogalmazott elvárásnak megfelelően a tananyag célja, hogy a tanulóban olyan pénzügyi szemléletet alakítson ki, amely birtokában képessé válnak mind saját életüket, mind a világ működését egy „más”, pénzügyi szemüvegen keresztül is érzékelni és értékelni. A tanulókkal szembeni egyik legfontosabb elvárás az, hogy megértsék, mindennek ára van, de nem mindegy, hogy a dolgokért milyen árat fizetnek majd. A cél az, hogy a tanulók jól megalapozott pénzügyi ismeretek és a begyakorlott problémamegoldás révén ismerjék fel az előrelátó tervezés és takarékoskodás fontosságát, a pénzügyi döntések előtti alapos tájékozódás szükségességét, döntéseik várható következményeit (előnyeit, hátrányait), legyen szó zsebpénzről vagy diákhitelről, valamint tanuljanak meg számolni a kockázatokkal.

A tankönyv a hétköznapi életből ismert gyakorlati problémák, „esettanulmányok” felől indulva mutatja be a mindennapi pénzügyek és a gazdaság működésének fontosabb összefüggéseit, ezáltal ösztönözve a diákokat a tapasztalati úton szerzett ismereteik rendszerezésére és alkalmazására. A pénzügyi kérdésekhez kötődő szempontok és kihívások alaposabb megértését szolgálja az is, hogy a tankönyv jellemzően egy átlagos magyar család életének történetén, döntési helyzetein keresztül jeleníti meg az adott fejezet témáját, ezzel is személyessé és átélhetővé téve a tárgyalt témakört. Egy átlagos magyar

család pénzügyeinek középiskolás szintű végigkövetése és részletesebb feldolgozása jól szolgálhatja ezt a célt.

Számos kutatás bizonyítja, hogy az ismeretek elsajátítása akkor hatékonyabb, ha az elméleti tananyag hétköznapi tapasztalattal, gyakorlattal egészül ki. A tankönyv szerzői jól tudták ezt, gyakorlatias szemléletű tankönyvet alkottak. Ugyanakkor az egyes fejezetekben bemutatott döntési helyzet a tanulók későbbi életében lesz releváns. A diákok a mindennapi pénzügyek és a gazdaság működésének fontosabb összefüggéseit sajátítják el. A tananyag közös feldolgozása a fiatalokat a tapasztalati úton szerzett ismereteik rendszerezésére, alkalmazására ösztönözheti. A fejezetek egységes szerkezete, a szöveges tartalmat kiegészítő színes ábrák és fotók a tanulók figyelmének felkeltését és a tananyag könnyebb megértését szolgálják.

A szerzők nagy tapasztalattal rendelkeznek az oktatás területén, más tananyagok írásában és akkreditációjában is részt vettek már: *Merényi Zsuzsanna* gyakorló közgazdász tanár és pedagógiai szakértő, *Vasné Botár Ágnes* közgazdasági szakközépiskolai igazgató. *Fritz Sepúlveda Pablo Arnoldo* banki tapasztalataival és a pénzügyi ismeretek terjesztésében szerzett tapasztalataival vett részt a könyv megírásában. A szerzők munkáját nagyszámú tanácsadó csapat támogatta.

A TANKÖNYV FELÉPÍTÉSE

Átfogó tartalmú, a középiskolás tankönyvi kereteket helyenként meghaladó mű született. A könyv 37 fejezetből áll, amely 65 tanórányi tananyagot feleltethető meg. A tankönyv végén a tartalmat fogalomtár, grafikonok és táblázatok egészítik ki. A témakörök rendkívül szerteágazók. Felvetődik a kérdés, hogy vajon elég-e a rendelkezésre álló órakeret a nagyméretű ismeretanyag feldolgozására.

A tankönyv két részből áll. A Mindennapi pénzügyeink című első rész 19 fejezetet tartalmaz. A fejezetek a család tipikus pénzügyi döntéseit követik végig a zsebpénz összegének meghatározásától a családi költségvetés elkészítésén át egészen a megtakarításokig. A Piagazdaságban élünk című második rész tartalma már makrogazdasági szemléletű, a főbb gazdasági szereplőket, a gazdasági szereplők kapcsolatrendszerét és az őket összekötő pénzügyi rendszert mutatja be 18 fejezetben. Emellett a tanulók széles körű tájékoztatást kapnak a piagazdaság szereplőiről, a szereplők kapcsolatrendszeréről, az áru és a pénz világáról. Megismerkedhetnek a piagazdaság működésével, az üzleti terv készítésével, az állam szerepvállalásával. Érdekes fejezet foglalkozik a pénztörténettel, s a tanulók megismerhetik a cégek fejlődési folyamatát a garázscégektől a multinacionális nagyvállalatokig, valamint betekintést nyerhetnek az intézményi pénzügyi befektetés világába.

A könyv fókuszában a *Molnár* család áll, akik egy nagyvároshoz közeli településen élnek egy kétszobás, kertes családi házban. A könyvben a négytagú család életének eseményeihez kapcsolódó mikroszintű pénzügyi döntéseket követhetjük végig, amelynek során a tanulók elsajátíthatják, miképpen lehet optimális pénzügyi döntéseket hozni a családban. Így ismerkednek meg többek között a háztartás, a gazdálkodás és a korszerű pénzkezelés fogalmaival. A családi költségvetés tervezése során az egyes családtagokat külön-külön érintő és közös elemeivel foglalkoznak a diákok. A Molnár család példája elkalauzolja az olvasókat a banki hitelek, a biztosítások, a megtakarítások és befektetések világába is. A fejezetek számos új ismeretet tartalmaznak. Az esettanulmányos feldolgozási módszertan emellett lehetővé teszi a különböző családi háttérből érkező tanulók számára a tananyag többféle nézőpontból történő megközelítését.

Módszertani szempontból a tankönyv és a

tankönyv egyes fejezetei is jól tagoltak. A fejezet címe jelzi a témát, amelyet az alcímek kérdések formájában bontanak részekre. A kérdésekre adott válaszhoz egy-egy családtörténet, kapcsolódó feladatok és az ismeretszerzéshez szükséges „törzsanyag” tartozik. A tipikus élethelyzeteket bemutató rövid családi történetek teszik lehetővé a diákok azonosulását a problémákkal. A történethez kapcsolódó feladatok részben a megoldáskeresésre, részben az élethelyzet általános összefüggéseinek felismerésére, további kutatásra ösztönzik a tanulókat. Praktikus, érdekes tudnivalókat tartalmazó „Jó, ha tudod!” és „Tipp” rovat egészíti ki az egyes leckéket, végül összefoglalás zárja le az adott témát.

A TANKÖNYV A CSALÁDI KÖNYVESPOLCON

A tankönyv hiánypótló szerepet tölt be nemcsak a tanulók, de a felnőtt lakosság, sőt a pedagógusok pénzügyi ismereteinek bővítésében. A szép kivitelű, jól felépített, közérthető formában megfogalmazott könyvet jó szívvel ajánlom minden család könyvespolcára, mert élethelyzettől függetlenül mindenki találhat benne neki szóló ismereteket. Egy olyan tankönyv készült tehát, amely nem az utolsó dolgozat előtt kerül utoljára az olvasó kezébe. Ennek a könyvnek helye van a családok polcain a többi útmutató kézikönyv mellett. Minden fontos pénzügyi döntés előtt érdemes újra áttanulmányozni a vonatkozó fejezeteket. Szerencsére a tankönyv kemény kötésben és jó minőségben készült, és akinek nincs a polcán, az is elérheti elektronikus formában. A tankönyv az alapítvány honlapjáról ingyenesen is letölthető.

Hosszas fejlesztőmunka, szakértői előkészítés és próbatanítás után a KELLO Könyvtárellátó Nonprofit Kft. közreműködésével 2016 áprilisában akkreditáltatta a Pénziránytű

Alapítvány az Iránytű a pénzügyekhez című tankönyvet az Oktatási Hivatalnál. Ezzel megkezdődhetett a tankönyv hivatalos terjesztése, amelynek során az érdeklődő és a tanítást vállaló iskolák – az Alapítvány támogatásának

köszönhetően – ingyenesen juthatnak hozzá összesen 40 ezer példányhoz.

Urbín Margit – Németh Erzsébet

Levelezési e-cím: urbinmargit@gmail.com

IRODALOM

BIEDERMANN Zs. (2012): Az amerikai pénzügyi szabályozás története. *Pénzügyi Szemle*. 337–354. oldal

BÉRES D. (2013): A pénzügyi kultúra – mi is ez valójában? <http://www.penzugyiszemle.hu/vitaforum/penzugyi-kultura-mi-is-ez-valojaban>

BÉRES D. – HUZDIK K. – KOVÁCS P. – SÁPI Á. – NÉMETH E. (2013) *Felmérés a felsőoktatásban tanuló fiatalok pénzügyi kultúrájáról*. Kutatási jelentés. 2013. június

HUNG, A. A. – PARKER, A. M. – YOONG, J. K. (2009): *Defining and Measuring Financial Literacy*. hely nélkül: RAND.

LUKSANDER A. – BÉRES D. – HUZDIK K. – NÉMETH E. (2014): A felsőoktatásban tanuló fiatalok pénzügyi kultúráját befolyásoló tényezők vizsgálata. *Pénzügyi Szemle*. 2014/2

KLAPPER L. – LUSARDI A. – PANOS, G. A. (2012): *Financial Literacy and the Financial Crisis*. hely nélkül: Netspar.

NÉMETH E. – JAKOVÁC K. – MÉSZÁROS A. – KOLLÁR P. – VÁRPALOTAI V. (2016): *Pénzügyi kultúra fejlesztési programok felmérése – Kutatási jelentés*. Állami Számvevőszék

GfK Retail Banking Monitor 2016. 02. 18. A pénzügyi tudatosság életkortól független.

IRBD, OECD, DFID, CGAP (2009) *The Case for Financial Literacy in Developing Countries – Promoting Access to Finance by Empowering Consumers*. Washington: The WorldBank

Pénziránytű Alapítvány: *A magyar lakosság pénzügyi kultúrája. Kutatási jelentés*. <http://www.penziranytu.hu/magyar-lakosság-penzugyi-kulturaja>